

Baltijos šalių mokslo studija

Baltic R&D systems in transition / Janis Kristapsons, Helle Martinson, Ina Dągytė. – Rīga : Zinātne, 2003. – XVI, 203, [1] p. : ilustr. – Bibliogr.: p. 187–199(186 pavad.). – ISBN 9984-698-98-X.

Pagaliau ne tik Lietuvos visuomenė, bet ir kitų šalių mokslininkai galės susipažinti su mokslo raida ir jos pokyčiais Baltijos šalyse per atgautos nepriklausomybės metus. 1990–1991 metais pasaulio žemėlapiuose skirtingomis spalvomis nusidažė trys šalys – Estija, Latvija ir Lietuva. Savarankiški politiniai bei ekonominiai sprendimai keitė šių valstybių tolesnę raidą. Mokslo srityje taip pat vyko pokyčiai, kurių analize bei palyginimu nuo 1988 metų domėjosi trys mokslo istorijos profesionalai: Janis Kristapsonas (Kristapsons), Helė Martinson ir Ina Dągytė. Šių mokslininkų 15 metų tyrinėjimus rasime apibendrintus monografijoje *Baltic R&D systems in transition*.

Janis Kristapsons – Latvijos fizikos institute branduolinius reaktorius tyrinėjo 20 metų, fizikos mokslų daktaras. Latvijos mokslų akademijos narys korespondentas, vadovauja Latvijos MA Mokslo ir technologijų studijų centrai. 1989–1992 metais dalyvavo Latvijos mokslo reformos komisijos darbe. Mokslinės publikacijos – kietojo kūno fizikos, mokslo ir technologijų studijų srityje.

Helė Martinson – chemikė inžinierė, chemijos mokslų istorikė, mokslų daktarė, 25 metus dirbo Estijos mokslų akademijos Chemijos instituto mokslinė sekretore. 1992–1998 metais dalyvavo Estijos mokslo fondo tarybos veikloje. Viena Estijos mokslininkų sąjungos steigėjų. Tyrinėjo mokslo politikos, mokslo vertinimo, chemijos istorijos klausimus.

Ina Dągytė – chemikė inžinierė, socialinių mokslų daktarė, docentė, dėstė Vilniaus, Kauno technologijos, Šiaulių universitetuose, šiuo metu dėsto Vytauto Didžiojo universitete. Tyrinėja mokslo sociologijos bei raidos, mokslinės spaudos procesus globalizacijos kontekste.

Ši knyga – puikus Baltijos šalių mokslininkų bendradarbiavimo pavyzdys. Kainavęs keletą metų kruopštaus darbo bei intensyvios komunikacijos veikalas pagaliau išvydo dienos šviesą. Oficialus knygos pristatymas įvyko XXI Baltijos šalių mokslo istorikų konferencijoje Rygoje, 2004 spalio 13–14 dienomis. Patys autoriai taip nusakė knygos tikslą: „Mes siekėme parodyti, koks dramatiškas buvo mokslo kelias mūsų šalyse šiuo pokyčių pilnu laikotarpiu“.

Keturiuose knygos skyriuose pateikiami įvairūs mokslo raidos Baltijos šalyse aspektai, jie aprašyti, išanalizuoti bei palyginti. Rezultatai lyginti ir su kai kurių Rytų Europos bei Skandinavijos šalių duomenimis. Besiformuojanti mokslo politika Estijoje, Latvijoje bei Lietuvoje analizuojama turint omeny netolimos narystės Europos Sąjungoje perspektyvą.

Skyriuje „Baltijos šalių ypatybės“ analizuojamos istorinės mokslo aplinkybės, okupacijų ir karo padariniai, Vakarų ir Rytų šalių įtaka mokslo raidai ir perspektyvoms, Baltijos šalių mokslo akademijų reforma, mokslo tiriamųjų institutų bendradarbiavimas su universitetais, tarptautinis bendradarbiavimas, mokslo santykiai su visuomene.

Skyriaus „Mokslinio tiriamojo darbo potencialas Baltijos šalyse“ lyginamosiose lentelėse rasime duomenų apie mokslo institucijų, mokslo akademijų narių, mokslo darbuotojų bei studentų, emigravusių mokslininkų, mokslo darbuotojų pasiskirstymo mokslo šakose bei mokslo finansavimo statistiką.

Mokslinės veiklos rezultatus nušviečiamame skyriuje išsamiai aptarta dar ir šiandien aistras kaitinanti mokslo vertinimo sistema, jos taikymo aspektai. Autoriai akcentuoja, jog tai buvo visiškai

nauja patirtis postsovietinėms šalims, tiesiogiai susijusi su valstybinio finansavimo klausimu. Publikacijų skaičius vienbalsiai pripažintas vienu iš pagrindinių kriterijų, aptartas mokslinių žurnalų bei juos referuojančių duomenų bazių klausimas. Autoriai analizuoja publikacijų kokybės vertinimo praktiką ir siekius. Trys šalys lygintos mokslinių žurnalų įtakos rodiklio (angl. *impact factor*) požiūriu, aptartas publikacijų citavimas vietiniuose ir tarptautiniuose leidiniuose. Analizuodami patentinės veiklos rezultatus autoriai pripažino, kad įtakos patentų tvirtinimui turėjo naujai parengti nacionaliniai reikalavimai.

Mokslo bei inovacijų politikos ir perspektyvų skyriuje aptarta mokslo politikos istorija bei priežastys, paskatinusios jos reformą, pristatytas Europos Komisijos 2000 metų nutarimas dėl bendrosios mokslinės erdvės (žinomas kaip Lisabonos nutarimas) bei 2002 metų nutarimas dėl mokslo finansavimo didinimo (žinomas kaip Barselonos nutarimas). Atskiruose skyriuose pateikti duomenys apie mokslinės veiklos bei inovacijų politiką Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje.

Paskutiniajame savo knygos skyriuje autoriai apibendrina išdėstytą medžiagą, akcentavo Baltijos šalių mokslo reformų svarbiausius požymius bei skirtumus. Šalia mokslinės veiklos situacijos rodiklių bei skatinimo siekiamybės su nerimu iškėlė du gyvybiškai svarbius uždavinius, kuriuos turi spręsti Baltijos šalių politikai: nuolat didinti mokslo finansavimą, kol bus pasiektas 3 % BVP (bendrojo vidaus produkto) lygis bei sustabdyti jaunųjų talentų protų nutekėjimą. Autoriai pabrėžė, jog tai lemia ne vien mokslo ateitį; tai jau tapo tautos išlikimo problema.

Skaitytojo patogumui autoriai ne tik informatyviai išdėstė istorinę, apžvalginę medžiagą, bet ir pateikė nemažai iliustracijų, lentelių bei diagramų. Tiesa, skirtingų sričių lyginimo metai skiriasi, kai kuriose lentelėse pateikti kiek senesni duomenys (pvz., iki 1999 m., šalies išlaidų mokslui lentelė 2.7; iki 1998 m., publikacijų įtakos rodiklio palyginimo lentelė 3.2). Šalia turinio pateikti pastabų, iliustracijų, lentelių bei nuotraukų sąrašai, panaudotos literatūros sąrašas (186 įrašai).

Ši Baltijos šalių mokslą pristatanti knyga pirmiausiai užpildys žinių apie mūsų šalis spragą anglakalbiams skaitytojams, taip pat taps svarbiausių faktų bei rodiklių trumpuoju žinyne mokslininkams ir, tikėsimės, mokslo politikos valdytojams.

Birutė Railienė